

PROFILAKTIKA INSPEKTORINING MA'MURIY HUQUQBUZARLIKLAR TO'G'RISIDAGI ISHLARNI YURITISHDA HUQUQBUZARNING HUQUQ VA ERKINLIKLARINI TA'MINLASH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Qushboqov Shohrux Xasan o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi dotsenti, kapitan

Azamatov Abdulaziz Ikrom o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti, safdor

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17412181>

ARTICLE INFO

Received: 1st October 2025

Accepted: 15th October 2025

Published: 22nd October 2025

KEYWORDS

profilaktika inspektori, ma'muriy huquqbuzarlik, huquq himoyasi, kodeks, advokat yordami, tarjimon xizmati, raqamli tizim, Jinoyat ishlari sudlari, islohotlar.

ABSTRACT

Ushbu maqola profilaktika inspektorlari tomonidan ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritishda huquqbuzarning huquq va erkinliklarini ta'minlash mexanizmlarining hozirgi holatini tahlil etadi. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik kodeksining 294-moddasi asosida huquqiy normalar, amaliyotdagi muammolar va takomillashtirish yo'llari ilmiy asosda ko'rib chiqiladi.

O'zbekiston Respublikasida huquqiy davlat qurilishi jarayonida ma'muriy huquq tizimining takomillashtirilishi muhim ahamiyatga ega bo'lib, xususan profilaktika inspektorlari tomonidan ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritishda huquqbuzarning huquq va erkinliklarini himoya qilish mexanizmlarini yaxshilash dolzarb masala hisoblanadi. Bu mexanizmlar inson huquqlarining xalqaro standartlariga muvofiqlashtirish, huquqiy adolatni ta'minlash va davlat organlari faoliyatining shaffofligini oshirishga qaratilgan bo'lib, Konstitutsiyaning 13-moddasida belgilangan inson huquqlari asosida amalga oshirilmoqda.

Profilaktika inspektorlari ichki ishlar organlari tizimida faoliyat yuritadi va ularning asosiy vazifasi huquqbuzarliklarning oldini olish, aniqlash va hal etish bilan shug'ullanadi.

Bundan tashqari, profilaktika inspektorlari faoliyatida huquqbuzar huquqlarini himoya qilishning hozirgi holatini batafsil tahlil qilish, amaliyotdagi muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini ilmiy asosda tahlil qilish asosiy vazifamizdir. Buning uchun O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 294-moddasi asosida huquqiy normalardan foydalaniladi, unda huquqbuzarning ish materiallari bilan tanishib chiqish, izohlar berish, dalillar keltirish, o'z iltimosini bayon etish, advokat yordamidan foydalanish, o'z ona tilida so'zlash va tarjimon xizmatlaridan foydalanish, qaror ustidan shikoyat berish huquqlari aniq belgilangan bo'lib, bu normalarning amalga oshirilishi profilaktika inspektorlari faoliyatining asosiy yo'nalishidir.

Ma'muriy ishlarni yuritishda profilaktika inspektorlari roli huquqiy tartibni saqlashda muhimdir, lekin huquqbuzar huquqlarining buzilishi xavfi yuqori bo'lib, inspektorlarni ish materiallari bilan tanishtirish, advokat chaqirish va shikoyat berish tartibiga qat'iy rioya qilishlari shart. O'zbekistonda ma'muriy adolat tizimini isloh qilish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-son Farmonining 4.2-bandida sudlar faoliyatini yaxshilash, huquq himoyasi mexanizmlarini takomillashtirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish masalalari muhokama qilinmoqda, bu esa profilaktika inspektorlari uchun maxsus o'quv dasturlarini ishlab chiqishga olib keldi.

Profilaktika inspektorlari "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonunining 46-moddasi asosida faoliyat yuritadi, ular ma'muriy huquqbuzarliklarni aniqlash, bayonnoma tuzish va ishni ko'rib chiqishda ishtirok etadi. Kodeksning 294-moddasiga ko'ra, huquqbuzar ish materiallari bilan tanishish, izoh berish, dalil keltirish va advokat yordamidan foydalanish huquqiga ega bo'lib, amaliyotda inspektorlar ko'pincha huquqbuzar bilan birinchi bo'lib muloqot qiladi, shuning uchun ularning harakatlari huquq himoyasining asosi hisoblanadi, biroq ba'zi hollarda ishtirok etish shartlari buzilishi mumkin [1].

Olimlar fikricha, ma'muriy javobgarlik tizimini takomillashtirish zarur bo'lib, ma'muriy va jinoiy huquqbuzarliklar uchun choralarning qiyosiy tahlilini o'tkazib, huquq himoyasini kuchaytirish taklif etilmoqda, xususan, profilaktika inspektorlari faoliyatida huquqbuzarlarning ona tilida so'zlash huquqini ta'minlash uchun maxsus protokollarni joriy etish lozim. Yana bir tadqiqotda Jinoyat ishlari bo'yicha sudlar faoliyatini samaralashtirish imkoniyatlari ko'rsatiladi, bu mualliflarga ko'ra, huquqbuzar huquqlarini himoya qilish uchun raqamli tizimlarni joriy etish zarur bo'lib, onlayn tanishtirish va advokat bilan video-bog'lanishni ta'minlash mumkin [2].

Kodeksning 294-moddasi huquqbuzarga ish materiallari bilan tanishish uchun yetarli vaqt, izoh berishda erkinlik, dalillar keltirish imkoniyati, iltimos bayon etish, advokat uchun to'liq imkoniyat, ona tilida so'zlash va tarjimon xizmatini bepul olish, shikoyat muddatining qat'iy belgilanishi huquqlarini beradi. Ish huquqbuzar ishtirokida ko'rib chiqiladi, faqat 309-1 va 309-2 moddalar istisno, ma'muriy qamoq va musodara holatida ishtiroki shart bo'lib, bu mexanizmlar inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan [3].

Amaliyotda ichki ishlar organlari tomonidan ishlarni yuritishda huquq buzilishlari sodir bo'ladi, xususan, shahar va tumanlardagi profilaktika inspektorlari yuridik ma'lumotga ega bo'lmaganligi sababali huquqbuzarning huquq va majburiyatlarini tushuntirmaydi. Xalqaro ekspertlar yurtimizda ma'muriy jarayonlarda huquq himoyasi yetarli emasligini ta'kidlab, ma'muriy qonunchilikni isloh qilish takliflarini keltiradi [4], *nazarimizda yuridik ma'lumotga ega bo'lmagan profilaktika inspektorlari uchun yillik qayta o'quv seminarlar o'tkazish zarur deb hisoblaymiz.*

Yevropa Kengashi standartlari asosida huquqiy himoyani kuchaytirish uchun huquqbuzarlar uchun bepul yuridik maslahat xizmatini yaratish tavsiya etiladi [5].

Olimlar fikricha, ma'muriy ishlarni yuritishdagi muammolar ichki ishlar organlarida yuridik ma'lumotga ega bo'lmagan profilaktika inspektorlari ko'pligidan kelib chiqadi, profilaktika inspektorlarining 40% huquq himoyasi bo'yicha bilimga ega emas. Jinoyat ishlari bo'yicha sudlar tizimida raqamlashtirilgan bo'lib, raqamli platforma orqali ishlarning 90% onlayn ko'rib chiqilmoqda [6].

Profilaktika inspektorlari faoliyatida huquqbuzar huquqlarini himoya qilish mexanizmini takomillashtirish islohotlarning muhim qismi bo'lib, 294-modda normalarini amalga oshirish va olimlar fikrlarini hisobga olib tizim yaxshilash mumkin [7].

Bu inson huquqlarining himoyasini kuchaytiradi, davlat faoliyati ishonchliligini oshiradi, huquqbuzarliklar soni 25% ga kamayadi, fuqarolar ishonchi 80% ga yetadi. Takliflarni amalga oshirish orqali O'zbekiston xalqaro miqyosda ma'muriy adolat bo'yicha yuqori o'rinlarni egallaydi, inson huquqlari indeksida yuqori o'ringa chiqadi [8].

Xulosa qilib aytganda, profilaktika inspektorlari faoliyatida huquq himoyasi mexanizmlarini takomillashtirish O'zbekistonning huquqiy davlat sifatida rivojlanishining asosiy shartlaridan biridir. Kodeks normalari, ilmiy tahlillar va xalqaro tavsiyalar asosida amalga oshiriladigan islohotlar nafaqat huquqbuzarlar huquqlarini kafolatlaydi, balki jamiyatdagi adolat va ishonch muhitini yaratib, davlat boshqaruvi samaradorligini oshiradi. Ushbu mexanizmlarning takomillashtirilishi natijasida O'zbekiston xalqaro inson huquqlari reytinglarida yuqori o'rinlarni egallab, Yevropa Ittifoqi va BMT bilan hamkorlikni kuchaytiradi. Profilaktika inspektorlari tizimining zamonaviy standartlarga muvofiqlashtirilishi fuqarolar bilan davlat

organlari o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilaydi, korrupsiya darajasini pasaytiradi va milliy xavfsizlikni mustahkamlaydi.

Adabiyotlar:

1. Nazarov M.A. Legal measures applied for crimes and administrative offences // European Journal of Research Development and Sustainability. – 2023. – T. 4. – №. 6. – C. 1-6.
2. Tojimuratov A.A. Development of administrative justice in Uzbekistan // Texas Science. – 2024. – T. 27. – C. 28-33.
3. Xolmatov Sh.S. Administrative law // Problems of modern science and education. – 2024. – №. 4. – C. 1-5.
4. Human Rights Watch. Uzbekistan: Agenda for Change on Human Rights // HRW Report. – 2023. – C. 45-67.
5. OSCE. International Conference on Administrative Justice in Uzbekistan // OSCE Publication. – 2022. – C. 12-25.
6. Karimova D. Legal protection mechanisms for administrative offenses // Eurasian Law Journal. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 78-85.
7. Digital platform development // Lex.uz. – 2025. – ПҚ-15.
8. Administrative Code Amendments // Lex.uz. – 2025. – №. 112.

